

влечения норм из такого идеологически замкнутого источника, как фактичность сегодняшнего мировоззрения, превращает открытое общество в систему замкнутую и не способную к самокритике и развитию (Э. Геллнер). Возможность зафиксировать существующее нормативное положение вещей (идеологию) и по свободной гражданской инициативе в соответствии с новоустановившимися в неконсервативном обществе нормами пересмотреть норму вчерашнюю (идеологию) для ее возможной отмены - эту возможность дают только формализм в праве (Б. Кистяковский) и бюрократизм (обилие текстовых протоколов) в рациональном функционировании общества (М. Вебер).

Рассмотрим возможность формалистского отношения к коллективной идентичности, условно обозначенной идеологией национальной. Если формальная (бюрократическая) отнесенность всех граждан данной страны к гражданскому сообществу не претендует на установление духовной, исторической, культурной общности между гражданами, то идеологическая общность уже прямо утверждает небюрократический (неслучайный, неконвенциональный) принцип объединения субъектов в общее «тело», будто бы желающее и способное иметь общую идею (представление), а также будто бы желающее и способное ее воплощать в жизнь и требующее свободы для использования этого права. Отличие такой общности от общности граждан следует искать именно в отказе от принципа бюрократизма и формализма ради высокой и гуманной идеи коллективной солидарности, пусть и с менее четкими, чем в конституционном протоколе, границами. Для толерантного наблюдателя это выглядит вполне приемлемым: хорошая идея, или благородная ценностная ориентация, проникает в систему общества ценой всего лишь несколько повывисшейся эфемерности и расплывчатости, которая к тому же более приятна для души, чем сухость и жесткие края конституционной формы.

Национальное объединение подчеркивает практические цели (объединение вокруг общего дела) и исторический прецедент (объединение возникает не случайно, а будто бы «вытекает» из истории). Осталось малое: гуманная идея в основе нашего общества не может быть предметом бюрократического унижения, обсуждения, критики и отмены уже по определению, ведь нельзя фактически гуманное назвать негуманным.

*Клічук А.В. – канд. філос. н.
(Чернівці, ЧНУ)*

ЕТИЧНИЙ ВИМІР СПІВВІДНОШЕННЯ НАСИЛЛЯ І ДОБРОЇ ВОЛІ ЛЮДИНИ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Насилля є як політичною, так і морально-правовою категорією. Однак, сприймаючись як негатив, якісна ознака насилля у складних, перехідних умовах є тимчасово (обґрунтовано) виправданим засобом впорядку-

вання міжіндивідуальних стосунків. Примус тут має бути грамотним і нетри-
валним, мета якого – оперативно встановити верховенство справедливості,
тобто – це преамбула верховенства права.

Однак, часто примітивно егоїстичний вимір людської дії із застосу-
вання сили, примусу в сучасному соціумі, нажаль, стає типовою мотива-
цією людської поведінки в якості самореалізації у цьому ж соціумі. Тер-
мін «насилля» у природній мові означає примус до чого-небудь силоміць,
проти доброї волі суб'єкта як предмету насилля. Тут виражена суть по-
няття. Зміст насильства полягає в тому, щоб блокувати вільну волю інди-
відів і примусити їх (чи утримати) від дій, які декларуються тими, хто
чинить насилля. Його взагалі можна коротко визначити як узурпацію ві-
льної волі повноцінної людини. Це організоване свідоме домінування од-
них індивідів над іншими, засноване на зовнішньому примусі. Це — осо-
бливий, крайній проте актуальний для всіх часів (і суспільств) випадок
відносин домінування і підпорядкування.

Усяка влада – це ієрархія, вертикаль людських відносин, вона поля-
гає в тому, що одні приймають рішення за інші (у тих чи інших питаннях,
у тих чи інших межах, у те чи інший час і т.п.). Однак мотиви влади мо-
жуть бути різними. Влада може бути природною, ґрунтуватися на реаль-
ному розходженні воль, через які відносини між ними є природними, но-
рмальними тоді, коли вони ієрархічні (типові випадки: влада батьків над
дітьми освічених над неосвіченими). Вона може ґрунтуватися на попере-
дньому договорі, угоді тих, стосовно яких вона здійснюється (влада або
авторитет судді в державі).

Насильство також поняття аксіологічне. Воно не тільки описує від-
повідний спосіб стосунків між людьми, але й оцінює їх. Оцінює суто не-
гативно. Насилля сприймається суспільною свідомістю як дія образлива,
незаконна тому ототожнюється зі злом.

Однак у суспільній свідомості і на повсякденному рівні й у рамках
соціально-філософських концепцій поряд з позначеним розумінням на-
силля як зла є також теза, що допускає випадки його морально виправда-
ного застосування. Вважається, що іноді насилля може бути використане
для майбутнього блага. Тим самим воно отримує етичну санкцію.

В основі насилля лежить конфлікт, у якому його учасники не можуть
прийти до згоди, домовитися між собою. Причиною розбіжностей є неод-
нозначне, не лінійне розуміння остаточно доброго і поганого. Залишається
відкритою її взаємообумовленість і відносність.

Етична аргументація на користь насилля була б бездоганною, а саме
насилля могло б вважатися щасливою знахідкою людства, якби взагалі
можна було би точно кваліфікувати людей у якості добрих і злих, точно
визначати, хто з них є добрим, а хто – злим. З етичного судження насилля
не може бути знаряддям добра по визначенню, тому що воно є наслідком

ситуації, коли неможливо визначити, що є добром. Морально виправданим насилля могло би бути тільки в тому випадку, якби на нього була дана згода тих, проти кого воно направлене.

Суспільство, що досягло належного культурного рівню життя, взагалі не актуалізує насилля як форми взаємовідносин. Тут влада актуалізується впливом авторитету, переконання, справедливого виконання функцій контролю та заохочення. В етичному вимірі сила влади у незастосуванні насилля, хоча моральна основа стосунків починається із доброї волі та сумлінного виконання своїх зобов'язань як владою, так і підлеглими.

*Кобяков О.М. – канд. техн. н.
(Суми, СумДУ)*

ПОЛЬЩА-УКРАЇНА: ДЕЩО ПРО ПИТАННЯ МІФОЛОГІЗАЦІЇ ІСТОРІЇ ВЗАЄМНИХ СТОСУНКІВ

Більш як тисячорічна історія стосунків Польщі і України – Русі надзвичайно строката подіями широкого спектру якості і оцінок – від безпечно позитивних до вкрай негативних, яких, на жаль, значно більше. Драматична і парадоксальна, вона «по вінця» переповнена до того ж міфами і стереотипами. Складається враження, що лише в одному погоджуються історіографії, усні і писемні традиції двох братніх слов'янських народів – у числі взаємних міфів – звинувачень і облудних стереотипів. При цьому впадає в очі один факт: з польського боку ці міфи й стереотипи спростовуються частіше, ніж з українського; поляки частіше визнають свою історичну провину перед українцями, ніж навпаки. Це цілком логічно у контексті відповідей на питання: «А хто був поневолювачем? А хто був поневолений? Cuius lateris initium erat?»

Але в нових історичних обставинах, з огляду на євроінтеграційні перспективи Україна – Польща стає для останньої не лише сусідом, досвід якого – як позитивний, так і негативний – можна і треба використовувати, не лише партнером і союзником на тернистому шляху до європейської спільноти, але й тим чинником – в історичному, геополітичному і навіть метафізичному сенсі – який підкреслює вже актуалізовану, наявну належність України до Європи.

В цій доповіді неможливо зупинитися на всіх стереотипах і міфах з української сторони. Доцільно зосередитися на історико-культурній оцінці деяких теренів України, тобто розглянути проблему польсько-українських стосунків у сфокусованому перехресті трьох «променів»: історії, культури і географії.

1. Українська офіційна наука за будь-яких часів (і сталінських, і у «відлигу» 60-х років, і в умовах незалежної держави) схильна розглядати історію будь-якого регіону України як частину суто української історії. Але як це можна узгодити з тим безперечним фактом, що більша частина